

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งในการเสริมสร้างสังคมคือ พฤติกรรมการช่วยเหลือ ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคี ความสนิทสนมผูกพัน เป็นสิ่งคล่องใจสมาชิกในสังคมเข้าด้วยกัน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันยังมีประโยชน์ในการทำกิจการงานต่าง ๆ การงานสิ่งใด ถ้าได้มีการร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลือกันแล้ว งานนั้นจะประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีและสามารถไปสู่จุดหมายได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ความหมายของพฤติกรรมการช่วยเหลือนั้น ได้มีผู้กล่าวถึงซึ่งพอจะยกมาเสนอได้ดังนี้

ไอเซนค (Eysenck, 1972) กล่าวว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือคือ "พฤติกรรมที่ให้ประโยชน์ต่อผู้อื่นโดยทั่วไป ไม่ได้เจาะจงสำหรับคน ๆ เดียวเท่านั้น การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือนี้ได้เริ่มมาไม่นานนัก และการศึกษาพบว่า การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นลักษณะบุคลิกภาพหนึ่งที่มีในคนทุก ๆ คน"¹

แครอล ซิเกลแมน (Carol Sigelman, 1977) ได้ให้ความหมายพฤติกรรมการช่วยเหลือว่า คือ "พฤติกรรมที่ให้ประโยชน์แก่คนอื่นมากกว่าให้ตนเอง ซึ่งการให้นี้อาจ

¹ H. I. Eysenck, Encyclopedia of Psychology (London: Search Press) 2 (1972): 47.

ออกมาได้ในหลายรูปแบบแล้วแต่สถานการณ์นั้น ๆ¹

✓ จากความหมายข้างต้นนี้ สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือหมายถึง พฤติกรรมที่ใ้ประโยชน์แก่คนอื่น อาจเป็นคน ๆ เดียว หรือหลายคนและการช่วยเหลือ อาจออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน ✓

การที่บุคคลช่วยเหลือผู้อื่นนั้น โดยแรกเริ่มอาจเป็นเพราะสัญชาตญาณของ การรวมกลุ่ม หรือสัญชาตญาณสังคม ซึ่งมีผลให้มนุษย์รู้จักเห็นแก่พวกพ้อง รู้จักช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน (Darwin, 1871)² แต่ถึงกระนั้นก็ตามการศึกษาต่อมาพบว่า มีสภาวะ การหรือตัวแปรหลายอย่างที่สามารถมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือได้ ดังที่จะ กล่าวต่อไปนี้

1. ในค่านของผู้ให้ความช่วยเหลือ

1.1 เพศของผู้ให้ความช่วยเหลือ โปมาซอลและคลอร์ (Pomazol and Clore, 1973) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเพศของผู้ให้ความช่วยเหลือ โดยการสร้างสถานการณ์ 2 ครั้ง สถานะที่คือ ถนนในรัฐอิลลินอยส์ ครั้งแรกให้หนามาจอกรดทำที่วากำดังจะ เปลี่ยนยางรถ แล้วดูจำนวนและเพศของผู้ให้ความช่วยเหลือ ผลปรากฏว่า ผู้ให้ความช่วยเหลือเกือบทั้งหมดเป็นชาย และครั้งต่อมาได้ให้หนามายืนโบกขออาศัยรถ ซึ่งก็

¹ Carol Sigelman, "Prosocial Behavior; Cooperation and Helping," Social Psychology, 2nd ed. Lawrence Wrightsman (California: Books Cole Publishing Company, 1977), p. 278.

² วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2519), หน้า 51.

ปรากฏผลเช่นเดียวกัน¹ ต่อมาซไนเคอร์ เกรเธอร์และเคลเลอร์ (Snyder, Grether and Keller, 1974) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกที่รัฐแคลิฟอร์เนีย โดยการให้หน้าม้าขึ้นโบกขออาศัยรถเช่นกัน ซึ่งก็ได้ผลสนับสนุนการศึกษาของโพมาซอด และคลอย²

1.2 เวลาและประโยชน์ที่ตองเสียไปของผู้ให้ความช่วยเหลือ พฤติกรรมการช่วยเหลือขึ้นอยู่กับเวลาและประโยชน์ที่ตองเสียไปเมื่อทำการช่วยเหลือ ถ้าผู้ให้ความช่วยเหลือตองสูญเสีย อาจเป็นเวลา ประโยชน์ หรือบางสิ่งบางอย่างไป การช่วยเหลือจะลดน้อยลง การศึกษาที่ได้ผลดังกล่าวกคือ การศึกษาของ ลาทานีย์และคาร์เลย์ (Latane' and Darley, 1970) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการถามขอความช่วยเหลือในเมืองนิวยอร์ก โดยให้หน้าม้าถามขอความช่วยเหลือในระคับที่ผู้รับการทดลองตองสูญเสียในระคับต่างกัน คือระคับที่ 1 ถามเวลา ระคับที่ 2 ถามทาง ระคับที่ 3 ขอแลกเงิน ระคับที่ 4 ถามชื่อ และระคับที่ 5 ขอเงิน ผลที่ได้ปรากฏว่า เปรอ์เซ็นต์ของการช่วยเหลือลดลงตามระคับความสูญเสีย ดังนี้คือ ระคับที่ 1 ช่วยเหลือ 85 % ระคับที่ 2 ช่วยเหลือ 84 % ระคับที่ 3 ช่วยเหลือ 73 % ระคับที่ 4 ช่วยเหลือ 39 % และระคับที่ 5 ช่วยเหลือ 34 %³ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ ซุก์เฟลด์ บอคเนอร์และเนค (Suedfeld Bochner and Wnek, 1972) ซึ่งพบว่า เมื่อคนตองเสียประโยชน์ของตนไป

¹ R. J. Pomazal and G. L. Clore, Helping on the Highway: The effects of dependency and sex, Journal of Applied Social Psychology 3 (1973): 150-164, Cited in Robert A. Baron and Donn Byrne, Social Psychology (Boston: Allyn and Bacon Inc.), 1977, p. 392.

² M. Snyder, J. Grether and K. Keller, Staring and Compliance: A field experiment on hitchhiking, Journal of Applied Social Psychology 4 (1974): 165-170 Cited in Robert A. Baron and Donn Byrne, Social Psychology (Boston: Allyn and Bacon Inc., 1977), p. 393.

³ Carol Sigelman, "Prosocial Behavior; Cooperation and Helping," Social Psychology, 2 d ed. Lawrence Wrightsman, p. 290.

การช่วยเหลือจะลดน้อยลงเช่นกัน การศึกษาครั้งนี้เป็นการสร้างสถานการณ์ให้หญิงสาว
 ผู้หนึ่งขอความช่วยเหลือว่ามีคนป่วย ผลปรากฏว่า เกือบทั้งหมดตกลงว่าควรพาคนป่วย
 ออกจากทางเดิน และผู้รับการทดลอง 66 % รับผิดชอบต่อพาไปรักษาพยาบาลที่ไกลที่
 สุด แต่มีเพียง 19 % รับผิดชอบต่อพาคนป่วยต้องการไปบ้านซึ่งอยู่ใกล้ถึง 7 ไมล์
 และเหลือเพียง 11 % ที่ช่วยเหลือเรื่องเงินเมื่อหญิงสาวขอเงินการรถประจำทางเพื่อพา
 ไปบ้านนั้น¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือจะลดน้อยลงเมื่อผู้ให้ความช่วย
 เหลือต้องสูญเสียบางสิ่งบางอย่างเพิ่มขึ้น

1.3 ความรู้สึกผิด เมื่อผู้ให้ความช่วยเหลือเกิดความรู้สึกผิดขึ้นจะมีผลต่อ
 พฤติกรรมการช่วยเหลือ คาร์ลิ่งตันและแมคเกอร์ (Darlington and Macker,
 1966) ได้ทำการศึกษาโดยสร้างสถานการณ์ให้ผู้รับการทดลองคิดว่า เขาทำร้ายหนามมา
 ในขณะที่ผู้รับการทดลองอีกพวกไม่ได้รับสภาพการณ์ ผลปรากฏว่า เมื่อคนเกิดความรู้สึก
 ผิด คิดว่าเขาทำร้ายใครสักคนจะอาสาสมัครช่วยเหลือมาก² และฟรีย์ดแมน วัลลิ่งตันและ
 เบลส (Freedman, Walington and Bless, 1967) ได้ทำการศึกษาคอมมา
 โดผลเช่นเดียวกัน³ หลังจากนั้น คาร์ลสมิธ และกรอส (Carlsmith and Gross,
 1969) ก็ศึกษาโดยสนับสนุนอีกว่า คนที่เกิดความรู้สึกผิดจะช่วยเหลือผู้อื่นมาก และยิ่ง
 เสนออีกว่า ยิ่งคนมีความรู้สึกวาทคนทำให้ผู้อื่นเจ็บปวดมากขึ้นเท่าไร พฤติกรรมการช่วย

¹ Ibid.

² E. B. Darlington and C. F. Macker, "Displacement of Guilt Produced Altruistic Behavior," Journal of Personality and Social Psychology 4 (October 1966): 442-443.

³ J. L. Freedman, S. A. Walington and B. Bless, "Compliance without pressure: The effects of guilt," Journal of Personality and Social Psychology 7 (October 1967): 117-124.

เหลือจะยิ่งมากขึ้นเท่านั้น¹

1.4 ความรู้สึกประสบความสำเร็จและล้มเหลวของผู้ให้ความช่วยเหลือ
ก็มีผลต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือ เบร์โควิทซ์และคอนเนอร์ (Berkowitz and
Connor, 1966) ได้ศึกษาโดยสร้างสถานการณ์ให้ผู้รับการทดลองประสบความสำเร็จ
ในการทำงานต่างกัน คือ ให้บางคนประสบความสำเร็จ และให้บางคนประสบความล้ม
เหลว ผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้ที่ประสบความสำเร็จจะมีการอาสาสมัครช่วยเหลือมาก
กว่าผู้ประสบความล้มเหลว²

2. ในค่านิยมของผู้รับความช่วยเหลือ

2.1 เพศของผู้รับความช่วยเหลือ เวสต์, วิทเนย์ และชเนดเลอร์
(West, Whitney and Schnedler, 1973) ศึกษาเกี่ยวกับเพศของผู้เคื้อครอน
เรื่องรถเดียวกับพฤติกรรมการช่วยเหลือ พบว่า ผู้เคื้อครอนที่เป็นหญิงจะได้รับการช่วย
เหลือมาก และเร็วกว่าผู้เคื้อครอนที่เป็นชาย³

¹ J. M. Carlsmith and A. E. Gross, "Some effects of
guilt on Compliance," Journal of Personality and Social Psycho-
logy 11 (March 1969): 232-239.

² L. Berkowitz and W. H. Connor, "Success, Failure and
Social Responsibility," Journal of Personality and Social
Psychology 4 (July 1966): 46-63.

³ Stephen G. West, Glayde Whitney and Robert Schnedler,
"Helping A Motorist in Distress: The effects of Sex, Race and
Neighborhood," Journal of Personality and Social Psychology
4 (December 1973): 693.

2.2 ทาที่ของผู้รับความช่วยเหลือ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการเกิดพฤติกรรมการช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกาย คำพูด ซึ่งลักษณะทางกาย คำพูดที่สุภาพ จะทำให้เกิดพฤติกรรมการช่วยเหลือมากกว่าการมีลักษณะทางกายหรือคำพูดที่ไม่สุภาพ ดังเช่นการศึกษาของมอสและเพจ (Moss and Page, 1972) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการขอความช่วยเหลือตามทางตามถนนในเมืองเคตัน รัฐโอไฮโอ โดยให้หนามาตามทาง เมื่อผู้รับการทดลองตอบแล้ว หนามาก็ตอบสนองคำตอบบอกทางนั้นต่าง ๆ กันใน 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 เป็นคำพูดที่แสดงความขอบคุณอย่างสุภาพ ระดับที่ 2 เป็นคำพูดที่รับทราบอย่างกลาง ๆ และระดับที่ 3 เป็นคำพูดที่พูดตอบค่อนข้างหยาบคาย หลังจากนั้นให้หนามาคนที่ 2 ทำของตก เพื่อความผู้รับการทดลองในเงื่อนไขนี้จะช่วยเหลือมากกว่ากัน ผลปรากฏว่า ผู้รับการทดลองที่ได้รับการตอบสนองคำพูดในระดับ 3 จะมีการช่วยเหลือเก็บของให้น้อยกว่าผู้รับการทดลองที่ได้รับการตอบสนองคำพูดในระดับ 1 และยิ่งน้อยกว่าผู้รับการทดลองที่ได้รับการตอบสนองคำพูดในระดับ 2 อีกด้วย¹

2.3 ความสำคัญของสิ่งที่ผู้รับการช่วยเหลือขอร้อง ถ้าเรื่องที่ขอร้องการช่วยเหลือมีความสำคัญมาก หรือถ้าเรื่องนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือก็จะเกิดผลเสียหายมาก แก่ผู้ร้องขอความช่วยเหลือแล้ว พฤติกรรมการช่วยเหลือก็จะมากขึ้น ดีอกส์ (Deaux, 1974) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของเรื่องเดือดร้อนของผู้รับความช่วยเหลือ โดยแกลงทำจดหมายตกทั้งไว้ พบว่า การช่วยเหลือจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับข้อความในจดหมาย ถ้าข้อความในจดหมายมีความสำคัญ จะมีการช่วยเหลือส่งจดหมายใหม่มากกว่าเมื่อข้อความในจดหมายไม่สำคัญ และถ้าข้อความในจดหมายเป็นเรื่องสำคัญที่เป็นไปในทางไม่ดี ซึ่งถ้าผู้รับจดหมายไม่ได้รับข่าวนี้ก็จะเกิดผลเสียหาย การช่วยเหลือส่งต่อจะมี

¹M..K. Moss and R.A. Page, Reinforcement and Helping Behavior, Journal of Applied Social Psychology 2 (1972) 360-371, Cited in Carol Sigelman, "Prosocial Behavior; Cooperation and Helping," In Social Psychology, 2d ed Lawrence Wrightsman, p. 291.

ขึ้นมากกว่าเมื่อขอความช่วยเหลือในจดหมายเป็นเรื่องสำคัญในทำนองเป็นชาวดี¹

2.4 ความแตกต่างกันระหว่างเชื้อชาติของผู้รับความช่วยเหลือ พิเลียวิน, โรดิน และพิเลียวิน (Piliavin, Rodin and Piliavin, 1969) ศึกษาผลของเชื้อชาติของผู้ได้รับความเดือดร้อนโดยให้นักศึกษาชายผิวดำ 1 คน ผิวขาว 3 คนแสดงเป็นคนเมาเหล้าบาง คนป่วยบาง พบว่าในกรณีที่ผู้เดือดร้อนป่วยไม่พบความแตกต่างของการช่วยเหลือของคนเชื้อชาติเดียวกับตน แต่ในกรณีที่ผู้รับความช่วยเหลือเมาเหล้า พบความแตกต่างของการช่วยเหลือ คนจะช่วยเหลือผู้รับความช่วยเหลือที่ผิวเดียวกับตน² ตอมา เวสต์ วิทเนย์ และชเนคเลอร์ (West, Whitney and Schnedler, 1973) ได้ศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ปรากฏผลเช่นเดียวกัน³

✓ นอกจากตัวแปรและสภาวะการณต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว การศึกษาต่อมา แสดงว่า อารมณ์ของผู้ให้ความช่วยเหลือมีผลต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือด้วย ✓

✓ อารมณ์ หมายถึง ภาวะความรู้สึกที่ซับซ้อนที่ประกอบขึ้นจากลักษณะของการเคลื่อนไหว (Characteristics motor) และการทำงานของต่อม

¹ Kay Deaux, "Anonymous Altruism: Extending the lost-letter Technique," Journal of Social Psychology 92 (July 1974):64.

² I. M. Piliavin, J. Rodin and J. A. Piliavin, "Good Samaritanism: An Underground Phenomenon?" Journal of Personality and Social Psychology 13 (December 1969): 292.

³ Stephen G. West, Glayde Whitney and Robert Schnedler, "Helping A Motorist in Distress: The effects of Sex, Race and Neighborhood," Journal of Personality and Social Psychology 4 (December 1973): 693.

(Glandular activities) (English and English, 1958)¹ มีพฤติกรรมหลายชนิดที่แสดงออกถึงอารมณ์ เช่น ทางร่างกาย ไตแก่ การยิ้ม หัวเราะ ร้องไห้ กรีดร้อง วิ่ง ฯลฯ และการแสดงออกทางสีหน้า เป็นต้น อารมณ์มีหลายชนิดและมีความเข้มข้นของอารมณ์ในระดับต่าง ๆ กัน ทั้งขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้า ระบบสรีรวิทยาและพฤติกรรมทางภาษาและทางการเคลื่อนไหว เป็นสาเหตุสำคัญ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเกิดอารมณ์ที่สำคัญคือ

James-Lange Theory โดย เจมส์ (James, 1884) และเลนจ์ (Lange, 1855) เสนอว่า อารมณ์มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระของร่างกาย ถ้าภาวะทางร่างกายไม่ตอบสนองการรับรู้อารมณ์ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อร่างกายรับสิ่งเร้าก็จะเกิดการตอบสนองของเส้นเลือด ต่อมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดอารมณ์อีกทีหนึ่ง เขาคิดว่าควรจะมี ความต่างกันของภาวะทางร่างกายที่เฉพาะเจาะจงสำหรับอารมณ์แต่ละชนิด

Cannon-Bard Theory โดย แคนนอน (Cannon) และบาร์ด (Bard) เสนอว่าอารมณ์เกิดจากการที่สิ่งเร้าผ่านอวัยวะรับความรู้สึก (Sense Organ) ไปยังศูนย์ในสมองส่วนกลาง (Thalamus) แล้วส่งต่อไปยังส่วนคอร์เท็กซ์ (Cortex) แล้วสมองก็จะส่งข่าวสารไปเราให้เกิดอารมณ์ตอบสนอง และส่งไปยังระบบประสาทอัตโนมัติสายซิมพาเทติก (Sympathetic)

A Cognitive-Social Theory โดย แซคเตอร์ (Schachter) ซึ่งเสนอว่า ทั้งสองทฤษฎีข้างต้นยังไม่สมบูรณ์ เขาพบว่า ทั้งแรงกระตุ้นทางสรีระและสภาพความนึกคิด กำหนดความรู้สึกของมนุษย์ อารมณ์เป็นผลรวมของระบบประสาท

¹ H. B. English and A. C. English, A Comprehensive Dictionary of psychological and psychoanalytical terms (New York: Longmans, Green), p. 311.

อัตโนมัติ (Autonomic Nervous system) สมอง ปัจจัยทางสังคมและการที่ความ
พฤติกรรมของตนเอง ของผู้อื่น และสิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อม แต่ละปัจจัยไม่มีผลให้
เกิดอารมณ์สมบูรณ์ได้ในตัวเอง¹

จากทฤษฎีต่าง ๆ ข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า อารมณ์เป็นสิ่งที่เกิดจากการ
รับรู้และตอบสนองสิ่งเร้าหรือสิ่งยั่วยุที่มากกระตุ้น ซึ่งเราจะมีการตอบสนองทั้งทางร่างกาย
และจิตใจ เพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ออสูเบล (Ausubel, 1970) ได้อธิบายถึงการแสดง
ออกโต้ตอบทางอารมณ์ไว้เป็นลำดับขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 การตีความหมาย (Interpretive phase) หมายถึง การที่
เรารับรู้เหตุการณ์นั้น ๆ ว่ามีผลต่อตัวเราและความต้องการหรืออุดมมุ่งหมายของเรา
อย่างไร

ขั้นที่ 2 การเตรียมตอบสนอง (Preparatory reactive phase)
เป็นระยะที่รับอารมณ์และเตรียมการตอบสนองตามลักษณะอารมณ์

ขั้นที่ 3 การตอบสนองภายใน (Consummatory reactive phase)
เป็นระยะที่ตระหนักถึงลักษณะอารมณ์ที่เกิดขึ้น เป็นผลให้ประสาทและอวัยวะการเคลื่อนไหว
เตรียมพร้อมที่จะทำงาน

ขั้นที่ 4 การตอบสนองกิริยาภายนอก (Reflective reactive
phase) เป็นระยะที่ร่างกายเราประมวลสภาพอารมณ์และตอบสนองออกมาเป็นปฏิกริยา
ภายนอก²

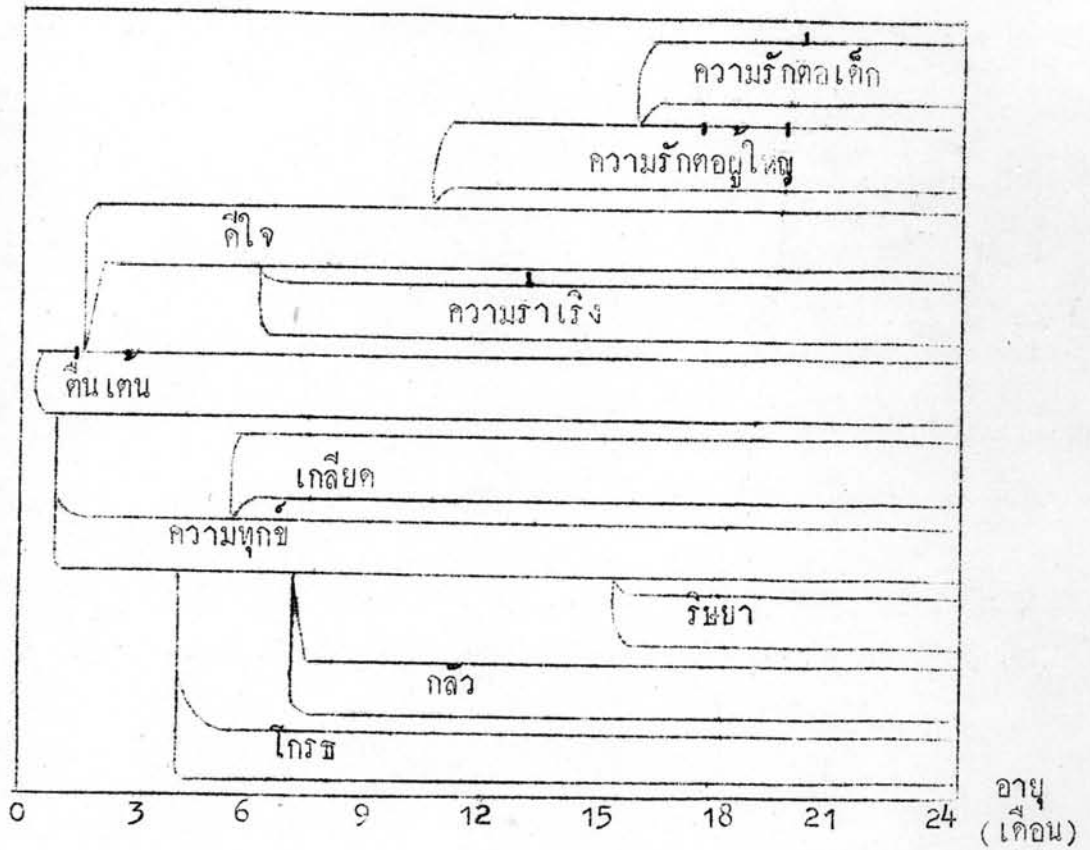
¹ Clifford T. Morgan, Physiological Psychology (New York: McGraw Hill Company, 1965), p. 310.

² David P. Ausubel, The Theory and Problem of Child Development (New York: Grune & Stratton, 1970), p. 414.

พัฒนาการทางอารมณ์

อารมณ์ของมนุษย์นั้นมีพัฒนาการตามระดับอายุ เช่นเดียวกับพัฒนาการทางค่านอื่น ๆ อารมณ์แต่ละชนิดเกิดขึ้นในวัยต่าง ๆ ของมนุษย์ตามระดับขั้นพัฒนาการ โดยเริ่มตั้งแต่วัยทารกแรกเกิด ดังที่ บริดเจส (Bridges, 1932)¹ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 2 ปีไว้ว่า อารมณ์ในวัยทารกแรกเกิดจะแยกไม่ออกคือ ความตื่นเต้น แต่จะพัฒนาเป็นอารมณ์เฉพาะขึ้นต่อไป กล่าวคือ ประมาณ 3 เดือนแรกเกิด เด็กจะมีอารมณ์ตื่นเต้น ทุกข์ ตีใจ โดยที่ลักษณะไม่รุนแรงต่าง ๆ เด็กจะแสดงออกโดยการร้องไห้ การเกร็งกล้ามเนื้อบางส่วน และแสดงออกอาการรุกราม เช่น การขี้มดขย ประมาณ 6 เดือนจะมีอารมณ์ที่แสดงว่า กลัว โกรธ เกลียด ต่อมาเมื่ออายุได้ 12 เดือน อารมณ์เบิกบาน มีความสุขจะพัฒนาออกมาในรูปของความปิติยินดีและความรัก ส่วนความไม่สบายใจจะแสดงออกในรูปของความริษยา ในระยะนี้เองจะพบความแตกต่างระหว่างการแสดงความรักของเด็กต่อเด็ก กับการแสดงความรักของเด็กต่อผู้ใหญ่อย่างชัดเจน ดังรูปประกอบต่อไปนี้

¹K.M.B. Bridges, Emotional Development in Early Infancy
Child Development 3 (1932) 324-341, Cited in Clifford E.
Morgan, Physiological Psychology (New York: McGraw-Hill
Company, 1965), p. 307.

พัฒนาการของเด็กจนถึงอายุ 2 ปี ของบริดเจส (Bridges, 1932)

การที่เราจะเข้าใจอารมณ์ได้อย่างลึกซึ้งนั้น เราจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอารมณ์ การควบคุมอารมณ์ ตลอดจนบทบาทของอารมณ์ต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เนื่องจากอารมณ์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตของคนเรา มีอิทธิพลต่อการรับรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีผู้สนใจศึกษาอารมณ์ในแง่ต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์กับการจูงใจ อารมณ์เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ ผลของอารมณ์ต่อการเรียนรู้ ความสำคัญของการปรับตัว หรือการควบคุมทางอารมณ์ อารมณ์ในฐานะเป็นแรงขับ อารมณ์ในฐานะเป็นเป้าหมาย และที่สำคัญที่จะกล่าวถึงในที่นี้คือ อารมณ์ในฐานะเป็นแรงจูงใจ

อารมณ์ในฐานะเป็นแรงจูงใจ

การจูงใจ (Motivation) หมายความว่า การใช้สิ่งเร้าทุก ๆ อย่างที่ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมหรือการกระทำออกมา เพื่อบุคคลจะได้ปฏิบัติหรือกระทำในสิ่งที่ต้องการ การจูงใจแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. **Intrinsic Motivation** คือ การจูงใจภายใน ได้แก่ ความต้องการที่จำเป็น (needs) ความต้องการทั่วไป (wants) ความสนใจ (interest) ความตั้งใจ (sets) และแรงขับ (drive) เป็นต้น

2. **Extrinsic Motivation** คือ การจูงใจภายนอก ได้แก่ สิ่งเร้าใจ (Stimuli) ที่เกิดขึ้นภายนอกจิตใจของคน เช่น การชมเชย การให้รางวัล การให้หรือพบเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วสิ่งนั้นเป็นแรงกระตุ้นให้คนแสดงออกทางพฤติกรรม¹

¹ H. P. Mussen, J. J. Conger and J. Kagen, Developmental Psychology and Personality (New York: Harper & Row Publisher, 1969), pp. 210-215.

ทั้งอารมณ์และการจูงใจ ต่างมีผลต่อการตอบสนองต่อสิ่งเร้าของมนุษย์ทั้งทางจิตใจและร่างกาย และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เกิดอารมณ์ก็มีการตอบสนอง คือเกิดอารมณ์ขึ้น และอารมณ์นี้เองเป็นแรงจูงใจให้มนุษย์ทำพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์เรื่องหนึ่งเป็นสิ่งเร้ามากระตุ้นให้คนดูเกิดอารมณ์เศร้า และอารมณ์เศร้าก็เป็นแรงจูงใจให้คนดูทำพฤติกรรมต่าง ๆ อาจจะซึมเศร้า ร้องไห้ คั่งนี้ เป็นต้น

✓ เนื่องจากอารมณ์สามารถเปลี่ยนแปลงสภาพจิตใจให้ดีขึ้นหรือเสียได้ สามารถเป็นแรงผลักดันพฤติกรรมหลาย ๆ อย่างของคนเรา ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์กับพฤติกรรมการช่วยเหลือของคน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกระตุ้นบุคคลในสังคมให้ช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น เนื่องจากในสังคมใด ๆ คนยิ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากเท่าไร สังคมก็จะมีความสงบ สามีคี เจริญก้าวหน้ามากขึ้นเท่านั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ

แอดเดอร์แมน (Aderman, 1972) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือ โดยใช้ข้อความที่แสดงออกถึงอารมณ์ 2 แบบคือ อารมณ์เบิกบาน และอารมณ์เศร้าเป็นตัวเร้ากลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยวิสคอนซิน จำนวน 120 คน ให้ผู้รับการทดลองกลุ่มหนึ่งอ่านข้อความที่แสดงออกถึงอารมณ์เบิกบาน และอีกกลุ่มหนึ่งอ่านข้อความที่แสดงออกถึงอารมณ์เศร้า หลังจากผู้รับการทดลองอ่านข้อความเหล่านั้นแล้วขออาสาสมัครในการทดลองครั้งต่อไป ผลพบว่า ผู้รับการทดลองที่อ่านข้อความที่เบิกบานจะอาสาสมัครช่วยเหลือมากกว่าผู้รับการทดลองที่อ่านข้อความที่เศร้า¹

1

David Aderman, "Elation, Depression and Helping behavior," Journal of Personality and Social Psychology 24 (October 1972): 91-101.

ไอเซนและเลวิน (Isen and Levin, 1972) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึกทางค่านี โดยทำการทดลอง 2 ครั้ง

ครั้งที่ 1

ใช้ขนมคุกกี้เป็นตัวเร้าให้เกิดความรู้สึกทางค่านี โดยใช้นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยพิลาเคิลเพียงจำนวน 52 คน นักศึกษาประมาณครึ่งหนึ่งได้รับแจกคุกกี้จากผู้ทำการทดลอง ส่วนที่เหลือไม่ได้รับแจก จากนั้นหนามาก็เข้ามาขอความช่วยเหลือให้นักศึกษาอาสาสมัครทำงานต่างกันไป 2 อย่าง งานหนึ่งนั้นเป็นการช่วยนักศึกษาอื่นในห้องสมุด และอีกงานหนึ่งเป็นการรบกวนนักศึกษาอื่นในห้องสมุดนั้นเช่นกัน ผลที่ได้ปรากฏว่า นักศึกษาที่ได้รับขนมคุกกี้อาสาช่วยเหลือในงานที่เป็นการช่วยเหลือนักศึกษาอื่นมากกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับขนมคุกกี้ แต่ถาเป็นงานที่รบกวนนักศึกษาอื่นแล้ว นักศึกษากลุ่มที่ได้รับขนมคุกกี้อาสาช่วยเหลือน้อยกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับขนมคุกกี้

ครั้งที่ 2

ใช้เหรียญ 10 เซนต์ เป็นตัวเร้าให้เกิดความรู้สึกทางค่านี การวิจัยครั้งนี้ทำในเมืองซานฟรานซิสโก โดยให้กลุ่มหนึ่งได้รับเหรียญ 10 เซนต์จากที่คืนเหรียญของโทรศัพท์เมื่อเข้าไปโทรศัพท์ในตู้ที่จัดไว้ แต่อีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้ เมื่อผู้รับการทดลองออกจากตู้โทรศัพท์ก็สร้างสถานการณ์ให้มีคนทำของตกเพื่อควาช่วยเหลือหรือไม่ ผลปรากฏว่า ผู้รับการทดลองกลุ่มที่ได้เหรียญ 10 เซนต์ช่วยเหลือมากกว่ากลุ่มผู้รับการทดลองที่ไม่ได้เหรียญ¹

โรเซนแชน อันเดอร์วูดและมัวร์ (Rosenhan, Underwood and Moore, 1974) ศึกษาเด็กชั้นประถมปีที่ 2 และ 3 โดยการแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งให้คิดถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาที่ทำให้ตนมีความสุข อีกกลุ่มหนึ่งคิดถึงประสบการณ์ที่ทำให้ตนเศร้า เสียใจ ในการนี้เด็กทุกคนได้รับเงินจำนวน 25 เซนต์ และได้รับการ

1

Alice M. Isen and Paula F. Levin, "Effect of feeling good on helping: Cookies and Kindness," Journal of Personality and Social Psychology 21 (March 1972): 384-388.

บอกว่าเป็นการค้ำที่จะบริจาคจำนวนนี้เพื่อผู้ทำการทดลองจะได้เอาไปแบ่งให้เด็กที่ไม่ได้มีส่วนในการทดลองบ้าง ผลการทดลองปรากฏว่า เด็กที่คิดถึงประสบการณ์ที่มีความสุขบริจาคเงินโดยเฉลี่ย 7.4 เซนต์ ในขณะที่เด็กที่คิดถึงประสบการณ์ที่เศร้าเสียใจบริจาคเงินโดยเฉลี่ยเพียง 3.2 เซนต์ ผลที่ได้แสดงว่าการเกิดความรู้สึกทางค้ำคิมผลทำให้คนเกิดพฤติกรรมการช่วยเหลือมากกว่าการเกิดความรู้สึกทางค้ำคิมไม่ค้ำ¹

คอนเนอร์สไตน์, คอนเนอร์สไตน์ และมังก์เกอร์ (Donnerstein, Donnerstein and Munger, 1975) ได้ทำการศึกษาในห้องทดลองที่ศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการช่วยเหลือ เครื่องมือที่ใช้เป็นสไลด์ภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจิตวิทยาเบื้องต้น มหาวิทยาลัยเซาท์เทิร์น อิลลินอยส์ ผู้วิจัยแบ่งผู้รับการทดลองออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มให้ดูสไลด์ภาพที่เร้าให้เกิดอารมณ์ทางบวก กลุ่มให้ดูสไลด์ภาพเร้าให้เกิดอารมณ์ทางลบ และกลุ่มควบคุมให้ดูสไลด์ภาพที่ไม่มีการกระตุ้นอารมณ์ทั้งทางบวกหรือทางลบ หลังจากเสนอสิ่งเร้าเหล่านี้แก่ผู้รับการทดลอง ก็ขอร้องให้เขียนเหตุผลสนับสนุน 2 ข้อ คัดค้าน 2 ข้อ เกี่ยวกับ 005696

- ก. การที่ประธานาธิบดีนิกสัน (Nixon) ไม่ยอมให้โทษเกี่ยวกับคดีวอเตอร์เกต
- ข. รองประธานาธิบดีแอกนิว (Agnew) ถูกตัดสินอย่างรุนแรง
- ค. การยกโทษให้ทหารที่ราชการในราชการสงครามเวียดนาม

แล้วให้ประเมินค่าอารมณ์ในมาตราจำแนกความหมาย (semantic differential scale) ประเมินค่าอารมณ์ 4 อารมณ์คือ อารมณ์ดี-ไม่ดี, อารมณ์เป็นสุข-เป็นทุกข์ อารมณ์เศร้า-เบิกบาน อารมณ์ตื่นตัว-ไม่ตื่นตัว หลังจากนั้นขอให้ผู้รับการทดลองอาสาสมัครช่วยเหลือทำงานในสภาพการณ์ที่ผู้ทำการทดลองสร้างขึ้น ผลปรากฏว่า ผู้รับ

¹D.L. Rosenhan, B. Underwood and B. Moore, *Affect Moderates Self-Gratification and Altruism*, Journal of Personality and Social Psychology 30 (1974) 546-552.

การทดลองกลุ่มคุณภาพเร้าอารมณ์ทางลบ มีการอาสาสมัครช่วยเหลือมากกว่าผู้รับการทดลองกลุ่มคุณภาพเร้าอารมณ์ทางบวกและกลุ่มควบคุม¹

จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ แสดงว่า เมื่อบุคคลเกิดอารมณ์ทางบวก จะมีพฤติกรรมการช่วยเหลือมากกว่าเมื่อเกิดอารมณ์ทางลบ นอกจากการศึกษาของ คอนเนอร์สเค็น คอนเนอร์สไตน์ และมิงเกอร์ ที่ได้ผลแสดงว่า เมื่อบุคคลเกิดอารมณ์ทางลบจะช่วยเหลือมากกว่า ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาอีกครั้งโดยใช้รูปแบบการทดลอง เครื่องมือ เช่นเดียวกับของคอนเนอร์สไตน์ คอนเนอร์สไตน์ และมิงเกอร์ เพื่อดูว่าอารมณ์ทางคานใดที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมการช่วยเหลือได้มากกว่ากัน แต่ได้ปรับปรุงเครื่องมือบางส่วน เช่น เปลี่ยนจากสไลด์ภาพขาว-ดำ เป็นสไลด์ภาพสี นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเสียงเข้าไปในการศึกษาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการเร้าโดยภาพอย่างเดียว และเสียงอย่างเดียว
2. เพื่อเปรียบเทียบผลของการเร้าอารมณ์ทางคานบวก อันได้แก่ อารมณ์เป็นสุข อารมณ์ดี อารมณ์เบิกบาน การเร้าอารมณ์ทางคานลบ อันได้แก่ อารมณ์เป็นทุกข์ อารมณ์ไม่ดี อารมณ์เศร้า และการไม่ได้รับการเร้าอารมณ์ (กลุ่มควบคุม) ที่มีต่อพฤติกรรมการช่วยเหลือ

¹ Edward Donnerstein, Marcia Donnerstein and Gerry Munger, "Helping Behavior as a Function of Pictorially Induced Moods," Journal of Social Psychology 97 (October 1975): 221-225.

สมมติฐานในการทำวิจัย

- 1. ภาพเร้าอารมณ์ทางบวกเร้าให้เกิดอารมณ์ได้ดีกว่า เสียงเร้าอารมณ์ทางบวก และภาพเร้าอารมณ์ทางลบเร้าให้เกิดอารมณ์ได้ดีกว่า เสียงเร้าอารมณ์ทางลบ
- 2. ผู้รับการทดลองที่ถูกเร้าให้เกิดอารมณ์ทางบวกมีพฤติกรรมความช่วยเหลือมากกว่าผู้รับการทดลองที่ถูกเร้าให้เกิดอารมณ์ทางลบ

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้นปีที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2522 จำนวน 60 คน กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มรูปภาพ 20 คน กลุ่มฟังเสียง 20 คน และกลุ่มควบคุม 20 คน

2. ตัวแปร (Variables) ในการศึกษาครั้งนี้คือ

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ อารมณ์ทางบวก ซึ่งสันนิษฐานว่า เกิดจากการกระตุ้นของภาพและเสียงเร้าอารมณ์ทางบวก และ อารมณ์ทางลบ ซึ่งสันนิษฐานว่า เกิดจากการกระตุ้นของภาพและเสียงเร้าอารมณ์ทางลบ

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การอาสาสมัครช่วยเหลือในแบบฟอร์มขอความช่วยเหลือ

คำจำกัดความในการวิจัย

อารมณ์ทางด้านบวก	หมายถึง	อารมณ์เป็นสุข อารมณ์ดี และ อารมณ์เบิกบาน
อารมณ์ทางด้านลบ	หมายถึง	อารมณ์เป็นทุกข์ อารมณ์ไม่ดี และ อารมณ์เศร้า
สไลด์ภาพเร้าอารมณ์ทางบวก	หมายถึง	ภาพเด็ก กอกไม้, ทิวทัศน์
สไลด์ภาพเร้าอารมณ์ทางลบ	หมายถึง	ภาพคนอพยพ, คนตึกยาเสพติด, คนเจ็บป่วย, เด็กขาดอาหาร

เสียงที่เราให้เกิ๑ดอารมณ์๑ทาง๑บวก	หมายถึง	เพลง๑บรรเลง๑เกี่ยวกับ๑เด็ก๑ ดอกไม้ และ๑ทิวทัศน์
เสียงที่เราให้เกิ๑ดอารมณ์๑ทาง๑ลบ	หมายถึง	เพลง๑บรรเลง๑เกี่ยวกับ๑ความ๑เศร้า ความ๑ทุกข์ยาก๑และความ๑ตาย
พฤติกรรม๑การ๑ช่วยเหลือ	หมายถึง	จำนวน๑ที่๑ผู้รับ๑การ๑ทดลอง๑รายงาน๑ว่าจะ อาสา๑สมัคร๑ช่วยเหลือ๑ใน๑สภาพ๑การณ์๑ที่ กำหนด

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบ๑ว่า อารมณ์๑มี๑ผล๑ต่อ๑พฤติกรรม๑การ๑ช่วยเหลือ๑หรือไม่
2. เพื่อทราบ๑ว่า อารมณ์๑ทาง๑ค่าน๑บวก๑มี๑ผล๑ต่อ๑พฤติกรรม๑การ๑ช่วยเหลือ๑ต่าง
กับ๑อารมณ์๑ทาง๑ค่าน๑ลบ๑หรือไม่